

Анатолій ПОПОВСЬКИЙ

МОВНО-ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ ТА МОВОЗНАВЧА (ТЕРМІНОЛОГІЧНА) ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ФРАНКА

У статті висвітлено погляди Івана Франка на становлення української термінологічної системи та використання термінів у прозових творах кінця XIX – початку XX століття, що віддзеркалює його лінгвістичні компетенції та індивідуальне творче сприйняття тогочасної дійсності. Схарактеризовано тематичні групи юридичної, технічної, суспільно-політичної та іншомовної термінологіки. Виокремлено основні теоретичні погляди на формування суспільно-політичної терміносфери.

Ключові слова: *термінологія, термінологіка, літературна мова, прозові твори, тематичні групи термінологіки, іншомовні запозичення, теоретичні засади.*

Постановка проблеми. Мова художньої літератури є особливою сферою функціонування термінології. Дослідження місця і функцій термінологічної лексики в художній мові актуальне і важливе. Відтворюючи в художніх образах характерні риси сучасності, письменники не можуть ігнорувати і мовних прикмет суспільної дійсності. Наслідком зазначеного є те, що термінологія стала органічним компонентом мови художніх творів. Слова-терміни знаходять широке й різноманітне застосування як у поетичних, так і прозових творах. І. Арнольд зазначав, що навіть один вдало використаний термін може надати всьому твору відчутного колориту епохи. Використовуючи термінологічну лексику з художньою метою, майстри слова відображають нові явища й тенденції в розвитку живих мовних процесів, які піддаються лінгвістичному аналізу. Уживання термінів у художній літературі зумовлене тим завданням, яке ставить той чи інший автор, його естетичним смаком і майстерністю. Творче, індивідуально-авторське використання термінологічної лексики – це відображення основних характерних процесів не тільки в художньому тексті, але й у всій сучасній загальнонародній мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історії української літературної мови кінця XIX – початку XX століття І. Франкові належить одне з найвизначніших місць. Мовно-художня творчість, його філософські, суспільно-політичні, економічні та естетичні погляди постійно привертають увагу дослідників.

У 50 – 70-х роках ХХ ст. пошавилося лінгвістичне франкознавство. Творча діяльність у різних стилях літературної мови, багатство й розмаїтість словесно-образних засобів характеризують І. Франка як видатного майстра художнього, наукового та публіцистичного стилів, тексти творів якого не могли залишитися поза увагою мовознавців. Зокрема, І. Петличний захистив докторську дисертацію «Синтаксис мови творів Івана Франка» (Львів, 1965), з'явилися кандидатські дисертації, монографії, статті (Л. Полюга [12], Н. Корнієнко [6], І. Керницький [5], Ф. Жилко [2]) про мову творів Івана Франка та його роль в історії української літературної мови загалом. В останні десятиліття франкознавство мовознавчого спрямування гідно репрезентують В. Грещук, О. Сербенська, Я. Закревська, З. Терлак. Обсяг питань, які порушують у своїх студіях науковці, надзвичайно широкий. Проте проблеми використання термінологічної лексики в мові художніх творів Івана Франка опрацьовано спорадично.

Мета нашої розвідки – з'ясувати особливості використання термінологічної лексики в мовно-художній практиці Івана Франка та висвітлити його науково-естетичну концепцію творення, вживання і розвитку термінологічної лексики.

Виклад основного матеріалу. Діяльність письменника припадає на останню чверть ХІХ ст. і перше десятиріччя ХХ ст. Час його вступу на літературну арену був періодом, коли в галицькому письменстві вживалися, з одного боку, москвофільське «язичіє», з іншого – народна мова, яка в писаннях народовців зводилась до натуралістичного копіювання діалекту й штучного «олітературювання» його книжними та іншомовними елементами.

У прозовій спадщині письменника нараховується понад сто творів малих жанрів. В оповіданнях художню своєрідність І. Франка-прозаїка репрезентує тематична група лексики на означення юридично-адміністративних понять, зокрема: *авскультант* (судовий практикант), *ад'юнкт* (нижчий судовий чин, помічник відповідальної особи), *вилегітимуватись* (пред'явити документ), *деліквент* (засуджений до страти), *екзекуція* (виконання судового вироку, урядове, судове стягнення боргу), *збуй* (розбійник, бешкетник), *індемнізація* (відшкодування, винагорода), *кримінал* (в'язниця), *ліцитація* (урядова конфіскація майна за борги, продаж з молотка), *люстратор* (ревізор), *абдукція* (медичне обстеження, судово-медичний розтин), *опінія* (громадська думка), *офіціаліст* (нижчий чиновник, дрібний урядовець), *пленіпотент* (уповноважений від громади, який має право вести громадські позови, представляти інтереси громади перед владою, паном), *рата* (термін сплати, а також частини плати (орендної, боргу), що припадає на певний час), *раубшіц* (грабіжник, браконьєр), *рекурс* (оскарження, апеляція), *розправа* (судовий процес), *секвестр* (заборона чи обмеження права користування будь-яким майном за розпорядженням органів державної влади), *староство* (адміністративна влада повіту), *ферделюнок* (виклик, повістка), *сертифікат* (посвідчення, письмове свідоцтво), *цесія* (відмова від майна) тощо.

В оповіданнях Івана Франка «Сам собі винен», «Ріпник», «Муляр» серед лексичного багатства виділяємо слова на означення процесу виробництва, знарядь праці і техніки, а також професій та соціальних категорій, інституцій, актів: *дерев'яні бруси, линва, кобильниця, водопровід, трал, ботюк* (дерев'яна колода), *парові пили, судовий возний, ліцитатор, ліцитаційний едикт* («Сам собі винен»); *цямрина, властитель ями, касієр, контракт, нотар, жандармерія, постенфірер, протокол, ріпник, телеграф* («Ріпник»), *муляр, цемент, цебрик, помічник, дерев'яні носилки, підмайстер, поліціант* («Муляр»). Одночасно трапляються приклади абстрактної, наукової термінологічної лексики: *пароксизм, машинальна праця, западня, приватний наклад* та ін.

Авторська мова бориславських повістей – це мова тодішнього високоосвіченого інтелігента Західної України, у якій спостерігаються певні специфічні риси, зумовлені історично. Письменник у мові художніх творів відобразив ту стадію розвитку української літературної мови в Галичині, коли в ній ламалися традиції вживання книжних, так званих слов'яно-руських та іншомовних елементів, водночас прогалини в царині термінології, що сильно відставала від практики і потреб життя, заповнювалися часто наспіх створеними лексемами. Тому в мові його творів знаходимо, з одного боку, сліди згаданих традицій – іншомовну та «язичну» лексику, з іншого – чимало новотворів, спостережених письменником у своєму мовному оточенні. Одні з них виявились вдалими, а інші не витримали випробування часом. Наприклад, «штучно» утвореними виявились лексеми, поширені на той час у Галичині, – *небезпечество, бездієство, суперець, супіріці* (суперники), *воздух, звізди, оскорби* (образ), *собрат, тогди, дієство, приготованне, уфундоване, хлібодатель*; нові за значенням слова, створені з українських або загальнослов'янських основ за допомогою словотворчих формантів (суфіксів, префіксів) – *думкування* (процес думання, міркування), *смутоквання* (сумування), *дорогітня* (дорожнеча), *відбут, відбутовий ринок* (ринок збуту), *співділання* (співпраця), *з'єдинення* (об'єднання), *підприємтя* (задум), *живина* (жива істота), *многота* (маса) тощо.

Прозові твори 1890 – 1900-х років у лексичному плані характеризуються порівняно з бориславськими розширенням кола професійно-виробничої, абстрактної та наукової лексики іншомовного походження, широко вживаної тоді в освічених колах Галичини. Це такі слова, як *авансувати, ад'юнкт, акустика, асистенція, гонораціор, девестація, декан, дефравдація, дефініція, евфемізм, едукація, езекуція, ерекціональний, інструктор, інтерциза, інтерлокутор, кантеліст, капітуляція, конвертація, конкуренція, консисторія, мандат, офіціаліст, планіда, практикант, президент, пленіпотент, пропінатор, реституція, сервітут, сконфронтвання, субординація, темперамент, толерувати, фундація, ферлядунок, цесія* тощо. Ця професійна лексика слугує майстрові слова для типізації мови персонажів – представників освічених верств.

Слова іншомовного походження є складовою часткою лексичного складу поетичних творів І. Франка, зокрема запозичення з *німецької* мови та *латинізму* на означення понять, професій і номінацій урядово-адміністративного

порядку, які потрапили в Галичину переважно через польське посередництво, як-от: *бюргер* (громадянин), *гешефтман* (купець), *інквізит* (в'язень), *каляманція* (клопіт), *керкермайстер* (начальник в'язниці), *крекірувати* (мучитися), *курсарія* (обіжник), *ліцитація* (продаж з аукціону), *офіціаліст* (економ), *пакер* (носильник), *посесія* (аренда), *постерунок* (казарма), *пренумерата* (передплата), *урльоп* (відпустка), *файний* (гарний), *цупасом* (етапом), *шельвах* (вартовий), *камраття* (братці) тощо; **полонізми**: *бачність* (увага), *бута*, *бутий* (зарозумілість, зарозумілий), *вшецко* (все), *дідицтво* (спадщина), *поцтивий* (добрячий, чесний), *ржонца* (управитель), *склеп* (крамниця), *скруха* (каяття), *слупи* (стовпи), *стеклий* (скажений) та ін.

Ці іншомовні слова, які потрапляли в місцеву живу мову, становили «західне» нашарування, якого Франко цілком не позбавлявся, вважаючи і його складовим компонентом «*тої спільної галичанам і українцям літературної української мови, якої витворення так дуже потрібне для нашого суцільного літературного розвою*» (Фр., т. 12, с. 533). Єдина ж літературна мова для того, щоб не втрачати загальнонародного характеру, повинна, за твердженням І. Франка, у своєму поступальному розвитку поповнюватись з лексичного й граматичного фонду народної мови, а також, щоб не перетворюватись у жаргон окремої верстви населення, вбирати в себе культурні надбання часу, тобто вислови й терміни відповідно до прогресу цивілізації.

Отже, уведення І. Франком у канву художніх творів досить значної кількості наукової, публіцистичної (суспільно-політичної) лексики було новим явищем у тогочасному літературному процесі, збагачувало словниковий склад української мови.

Багатством лексичного складу в семантичному та генетичному аспекті визначаються і поетичні та прозові твори Каменяра. Серед абстрактних книжних слів поширені інтернаціоналізми, зафіксовані в поемі «Іван Вишенський»: *аскетичний*, *афонський*, *гігантський*, *ілюзія*, *ізмарагд*, *калейдоскоп*, *каскада*, *кольос*, *піраміда*, *пілігрим*.

На кінець XIX ст. уже були вироблені загальнонаукова, гуманітарна й фахова термінології, що відображали тогочасний рівень науки: *абстракція*, *абсолютизм*, *автономія*, *аргументація*, *аналіз*, *аналітичний*, *аспект*, *тенега*, *діагностика*, *епідемія*, *інституції*, *кооперація*, *методологія*, *об'єкт*, *об'єктивний*, *опозиція*, *орган*, *організація*, *позитивізм*, *полеміка*, *політична економія*, *принцип*, *проблема*, *прогрес*, *продуктивні сили*, *пропаганда*, *раціональний*, *ритміка*, *симетричний*, *синтез*, *солідарність* та ін.

Чимало зусиль доклав І. Франко до справи вироблення єдиної української літературної мови на ґрунті східноукраїнських говорів і зближення мови західноукраїнського письменства зі східноукраїнським. Назвемо такі його праці, як «Літературна мова і діалекти» (1907), «Передмова до третього видання казки «Лис Микита» (1902), «Говоримо на вовка – скажімо і за вовка» (1891) та ін.

Питання творення, вживання й розвитку термінологіки – одне з невіддільних питань науково-соціальної, а водночас й естетичної концепції І. Франка.

Його методологічні настанови щодо творення та вживання термінів знаходимо в праці «Із секретів поетичної творчості», де тонко підмічено специфічність терміна порівняно із загальноновживаним словом.

Складність творення й уживання термінолексики він убачає в тому, що, з одного боку, «...учений, викладаючи нам здобутки науки, мусить послугоуватися мовою, і то не якоюсь абстрактною, а тою, звичайною, витвореною історично, привичною для нас», а з іншого – повинен дбати про максимальну точність і однозначність терміна: «...чим докладніша, доказніша має бути наука, тим сильніше мусить учений боротися з сею поетичною сугестією, отже, поперед усього з мовою, відси йде, напр. *конечність витворювати наукову термінологію, звичайно, дику, варварську в очах філолога, або звичай уживати для такої термінології чужих слів, відірваних від живого зв'язку тої мови, в яку їх вплетено, – на те, щоби не збуджували ніяких побічних образів в уяві*» (Фр., т. 31, с. 46 – 47).

Як бачимо, І. Франко цими міркуваннями відповідає на запитання про місце терміна в лексичній системі національної мови, звернувши увагу передусім на практичні питання термінотворення. Для Франка-науковця і популяризатора першим і основним критерієм терміна є його зручність, придатність у функціонуванні. Загалом до терміносистеми він підходив як до контрольованої групи в лексичному складі мови [10, 14].

Він замислюється над логіко-психологічними засадами термінологічної роботи. На його думку, мета вченого – розширити обсяг знань, поглибити розуміння механізму, яким досліджуються явища. Щоправда, і тут його сугестія, звичайно, не чисто розумова, як у математиці: «*Адже ж наші розумові засоби підлягають тим самим психологічним законам зціплення, асоціацій образів і ідей, як усякі інші; значить, усяке нове зціплення, яке до нашої розумової скарбниці вносить вклад ученого, мусить розвивати масу старих зціплень, які там були вже давніше...*» (Фр., т. 31, с. 46). Отже, апеляція до розуму передбачає розширення й систематизацію знань, викликає потребу переглянути охоплені нашим розумом і словесно зафіксовані зв'язки між поняттями певної науки, які до цього в нас уже склалися. Цей абстрактно-розумовий процес неможливий без виявлення нашого ставлення до системи мислення вченого, бо інакше ми не сприйmemo його доказів (позитивно чи негативно, стверджуючи чи заперечуючи їх).

Суб'єктивізм у цьому випадку часто перешкоджає об'єктивному поглядові на речі. Це закономірний процес засвоєння нової для нас думки чи певного незвичного погляду вченого на якесь явище. Побічних ж емоцій, породжуваних асоціативним зв'язком слів, на чому тримається лексична мовна система, можна уникнути за рахунок нейтральної термінології. Ідеться про «побічні образи», що «...збирають значну часть вашої духовної енергії, спроваджують утому, наводять нудьгу» (Фр., т. 31, с. 47).

Виклавши погляди на критерії у підході до наукового стилю, з'ясувавши, що асоціативні зв'язки є атрибутикою, невід'ємного для кожного стилю, і зменшити їх породження можна тільки через притаманний саме для науко-

вого стилю параметр лексичних одиниць, І. Франко доходить висновку, який і в сучасній термінологічній науці повинен бути методологічним кредо: підбирати й творити такі терміни, що б концентрували увагу читача (слухача) «на головній течії аргументації» (Фр., т. 31, с. 47).

До системи термінів І. Франко підходив як до результату діяння людської свідомості і з урахуванням того, що ті самі явища індивід може трактувати по-різному, отже, неоднозначно класифікувати їх. Якщо говорити про репрезентацію соціальних явищ мовними знаками, то не завжди ті, хто творять чи вживають терміни, зацікавлені у відбитті їх справжньої сутності. Мовознавство для вченого – пізнання світу шляхом відкриття й осмислення мовленнєвої сфери. Важливо не тільки породити ідеї, які свідчать про багатство «духовного життя, а й подати їх» [10, 15 – 16].

Погляди І. Франка на природу терміна принагідно викладено в збірці під назвою «В наймах у сусідів», куди увійшли праці, що друкувалися на сторінках польських та німецьких часописів, а пізніше були перекладені автором українською мовою. Уже сам факт виходу збірки свідчить про глибину мислення вченого, його підхід до українознавства з позицій загальноєвропейської культури і науки.

Цікавими є міркування автора, висловлені в передмові до збірки: «*Випускаючи у світ отсей том статей, які попри свій публіцистичний характер майже всі мають більше або менше визначний характер студій про найрізніші суспільні та політичні справи, ... я маю почутє, що даю в отсій книжці початок школи політичного думання, якого в такій формі і в такім об'ємі не має, мабуть, ні одно слов'янське письменство*» (Фр., т. 7, с. 10). Відповідно до поставлених завдань автор намагається кожне новозведене поняття зафіксувати відповідним терміном, дати своє розуміння функціонального призначення суспільно-політичного терміна.

Теоретичні погляди І. Франка на суспільно-політичну термінолексику, опубліковані в збірці, можна звести до таких загальних тверджень:

1. Утворення нових суспільно-політичних термінів та розширення сфери їх функціонування зумовлене розвитком суспільно-політичних теорій, породжених економічним життям. У науково-публіцистичних працях письменника є чимало термінів, які характеризують мову тогочасних суспільно-економічних та політичних відносин: *гроші, капіталізм, продукція, експлуатація, вивласнення (експропріація), надпродукція, вартість, арендна плата, соціально-економічна диференціація, рентовик, приватна власність, засоби продукції, товар, товарообмін* та ін.

2. Термін повинен бути адекватним суті означуваного ним поняття, хоча в практичному вжитку важко уникнути не зовсім точних, проте загальноприйнятих термінів. Свідченням цього є вислів І. Франка: «*В висше поданім статистичнім огляді я вживав утертих в нас термінів «більша» та «менша» власність. Але сих термінів не треба брати зовсім дослівно...*» (Фр., т. 7, с. 30). Далі роз'яснюється, що ці терміни не цілком відповідають суті по-

нять, узвичаєними назвами яких стали внаслідок певних суб'єктивних факторів. Франко поділяє думку, що термін – це емоційно нейтральна лексема. Проте, наголошує митець, якщо говорити про суспільно-політичну термінологію, то нерідко доводиться мати справу з емоційно наснаженими (відповідно до політичних поглядів тих, хто нею оперує) словами. Як приклад І. Франко коментує термін *безнаціональний*, використаний віденським демократичним товариством у першому параграфі свого статуту: *«Негативно характеризує себе віденське товариство, ...як безнаціональне. Не хочу сим терміном висловити нічого неприхильного та некорисного, а тільки констатую, що для авторів сего параграфу питанє національне не існує»* (Фр., т. 7, с. 162). Отже, наголошуючи на нейтральному вживанні ним терміна *безнаціональний*, І. Франко не залишає сумніву, що цей термін міг би бути вжитим і з певним емоційним навантаженням. Але й застерігає від суб'єктивного трактування політичних термінів. Так, про термін *політичне усамовільнення* (політична самосвідомість) він говорить як про такий, що його деякі псевдопатріоти розуміли як *«самовільне» бажання людей вчитися під опікою шляхти»* (Фр., т. 7, с. 245).

Своїми теоретичними заувагами, висловленими мимохідь в оцінюванні певних політичних подій, І. Франко зробив вагомий внесок у розвиток теорії терміна, зокрема на предмет відповідності терміна суті означуваного ним поняття, доцільності чи недоцільності його емотивності.

Науково-методологічна концепція І. Франка щодо наукової мови детермінована запитами національного життя за станом європейської наукової думки. *«Поле нашої науки, – з болем писав учений, – таке це тісне і так слабо управлене, що огляд усього, що на ньому, особливо коли виключити літературу популярну, не може забрати багато місця»* (Фр., т. 46, с. 166). Примножити й здобути означає водночас *«здобувати українському слову справді нові поля»* (Фр., т. 28, с. 175).

3. Національний та інтернаціональний термін. Національне й інтернаціональне у філологічній концепції І. Франка перебувають у діалектичній єдності та взаємозалежності. І література, і мова не можуть бути відрубними, адже вони – надбання не лише тієї нації, якій служать і якою витворені, а й результат загальнолюдської цивілізації. *«Певна річ, не у всіх паростях національної літератури відносини національних і міжнародних елементів однакові. Коли в одних, як ось у так званім науковім письменстві, національне хіба стільки лише, що мова та термінологія, то в інших, особливо в белетристичних, ся національна своєрідність переважає»* (Фр., т. 40, с. 10).

Учений категорично відкидав будь-які спроби пуризму, вважаючи, що його прояви свідчать про нерозуміння вільного розвитку мови в напрямку вироблення всіх можливих стилів, серед усіх і наукового, що йде від внутрішніх імпульсів і реалізується в усіх багатогранних зв'язках і взаємовпливах. *«Певна річ, що викидування, а часто й дуже недотепне «перекладання» міжнародних слів, особливо в міжнародній термінології, ще більше віддалило слов'ян одних від других, а й припинення слів одної слов'янської мови до другої робилося не*

раз в надто великій мірі і без приноровлення до духу і звукових правил рідної мови» (Фр., т. 29, с. 72). Ця думка І. Франка є принциповим орієнтиром для слов'янських термінологічних систем. Пріоритет у їх виробленні повинен належати питомим словам, однак вони еволюціонують і за рахунок новотворів (на основі відомих у мові коренів та словотворчих афіксів), і на основі різного роду лексичних запозичень [9, 19].

Те, що з'являється на одному національному ґрунті і йде в річищі потреб іншого народу, сприймається останнім, а це прискорює загальний суспільний прогрес. Таке загальне положення стосується й термінологічних систем, бо відповідає внутрішній діалектиці розвитку, *«котра лучить в собі всі суперечності, вирівнює всі нерівності, котра з найрізномірніших частей творить одну пільну єдність»* (Фр., т. 45, с. 188).

4. Об'єктивна обґрунтованість – єдиний закономірний критерій творення терміна і його запозичення з іншої мови. Вплив однієї мови на іншу, в розумінні І. Франка, – це не тільки зовнішній фактор, адже він пов'язаний із внутрішнім станом мови-рецептора, яка вибирає те, що відповідає її структурі й функціональному регулюванню *«національних і міжнародних елементів»* (Фр., т. 40, с. 40), з орієнтацією на власне мовну основу. Те, що мова вбирає, стає надбанням її іманентного розвитку, сприяє виробленню найскладніших понять суспільного буття нації. Отже, термінологія кожної мови є національною як за власними витворами, так і за запозиченнями (останні асимілюються відповідно до структури національної мови). Розростання термінологічних систем – свідчення прогресу нації і в плані науково-технічному, і в плані інтелектуалізації її мови.

Теоретичні засади термінології, що лежать в основі термінологічної практики І. Франка, знайшли подальший розвиток і методологічне осмислення в працях інших учених того часу (М. Возняка, І. Стешенка), адже йшли в річищі загальних вимог інтелектуалізації українського літературного мовлення.

Культурні надбання часу, вислови й терміни, відповідні до прогресу цивілізації, І. Франко, як і інші культурні діячі того періоду (Леся Українка, М. Коцюбинський, А. Кримський, В. Гнатюк, М. Павлик, О. Терлецький), присвоював українській літературній мові своїми перекладами художніх, а інколи соціально-економічних творів видатних письменників світової літератури, своїми переспівами або оригінальними творами, створеними за мотивами «чужих літератур», а також як учений-філолог у широкому розумінні цього слова і, нарешті, як журналіст та публіцист.

Терміни *капіталізм, продукція, експлуатація, вивласнення* (експропріація), *надпродукція, вартість, орендна плата, соціально-економічна диференціація, рентовик, приватна власність, засоби продукції, товар, гроші, товарообмін* та ін. як компоненти соціально-економічної, суспільно-політичної, філософської, літературознавчої та інших терміносистем широко використовувалися І. Франком у різножанрових творах.

Мова його наукових, літературно-критичних і публіцистичних творів, крім своєї суто жанрової специфіки (об'єктивного тону, наукової аргументації, логічності суджень, науково-абстрактної лексики, спеціальної термінології), характерна ще своєю образністю, що має джерелом розмовну або літературно опрацьовану ідіоматику, крилаті вислови і фразеологізми. У наукових дослідженнях Франко-вчений, публіцист не міг повністю абстрагуватись від Франка-художника, що й зробило його твори, навіть написані «на злобу дня», такими, що не втратили своєї цінності й на сьогодні.

Висновки. Мова І. Франка – це велике досягнення в історії української літературної мови. Тематичні й жанрові обрії української літератури І. Франко збагатив новими образно-стилістичними прийомами, зробив значний внесок для розробки всіх стилів літературної мови, розширення семантичних і генетичних меж її лексичного складу. Він перший у Західній Україні свідомо став на шлях уніфікації української літературної мови і своєю мовною практикою та теоретичними працями пристрасно боровся за єдину українську літературну мову. Виступаючи проти «тверджень» ренегатів, що українська культура не може рівнятися з іншими, бо українська мова нібито не самостійна, а тільки діалект, не здатний виконувати складні суспільні функції, І. Франко на це дає відповідь такими вічно пам'ятними словами:

*Діалект, а ми його надишем
Міццю духа і вогнем любови,
І нестертий слід його запишем
Самостійно між культури мови (Фр., т. 11, с. 285).*

Своєю колосальною мовотворчою діяльністю І. Франко залишив «нестертий слід» у розвитку української мови, заклавши міцний фундамент для подальшого формування її національної, мовно-літературної норми.

Література

1. Войтюк А. Ю. Рецензія на : Словник літературознавчих термінів І. Франка / А. Ю. Войтюк // Рад. літературознавство. – 1968. – № 3. – С. 90–91.
2. Жилко Ф. Т. Роль Івана Франка в історії української літературної мови / Ф. Т. Жилко // Українська мова в школі. – 1956. – № 3. – С. 18–26.
3. Жовтобрюх М. А. Мова української преси (до середини дев'яностих років ХІХ ст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1963. – 415 с.
4. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1970. – 304 с.
5. Керницький І. М. Іван Франко як мовознавець / І. М. Керницький // Українська мова в школі. – 1956. – № 3. – С. 35–39.
6. Корнієнко Н. П. Іван Франко – великий поборник єдиної української літературної мови / Н. П. Корнієнко // Українська мова в школі. – 1959. – № 5. – С. 17–24.

7. Курс історії української літературної мови : у 2 т. / [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 1. – 593 с.
8. Лексика поетичних творів Івана Франка : методичні вказівки з розвитку лексики / Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. Ін-т франкознавства ; [уклад. І. І. Ковалик, І. Й. Ощипко, Л. М. Полюга]. – Львів, 1990. – 264 с.
9. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. І. Огієнко. – Вінніпег, 1949; Перевидано в Україні. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
10. Панько Т. І. Українське термінознавство : [підруч.] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 180 с.
11. Пінчук С. П. Словник літературознавчих термінів Івана Франка / С. П. Пінчук, Є. С. Регушевський. – К. : Наук. думка, 1966. – 272 с.
12. Полюга Л. М. Слово в поетичному тексті Івана Франка / Л. М. Полюга. – К. : Наук. думка, 1977. – 167 с.
13. Русанівський В. М. Історія української літературної мови / В. М. Русанівський. – К. : Артк, 2001. – 392 с.
14. Словник мови художніх творів Івана Франка : пробний зошит / І. І. Ковалик (керівник автор. колективу) // Укр. літературознавство. – 1976. – Вип. 26. – С. 63–99.
15. Ткачук В. [Інформація про хід підготовки Словника художніх творів І. Франка] / В. Ткачук // Мовознавство. – 1979. – № 5. – С. 95–99.

References

1. Voitiuk A. Iu. Retsenzia na : Slovnyk literaturoznavchykh terminiv I. Franka / A. Iu. Voitiuk // Rad. literaturoznavstvo. – 1968. – № 3. – S. 90–91.
2. Zhylyko F. T. Rol Ivana Franka v istorii ukrainskoi literaturnoi movy / F. T. Zhylyko // Ukrainska mova v shkoli. – 1956. – № 3. – S. 18–26.
3. Zhovtobriukh M. A. Mova ukrainskoi presy (do seredyny dev'ianostykh rokiv XIX st.) / M. A. Zhovtobriukh. – K. : Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainskoi RSR, 1963. – 415 s.
4. Zhovtobriukh M. A. Mova ukrainskoi periodychnoi presy (kinets XIX – poch. XX st.) / M. A. Zhovtobriukh. – K. : Nauk. dumka, 1970. – 304 s.
5. Kernytskyi I. M. Ivan Franko yak movoznavets / I. M. Kernytskyi // Ukrainska mova v shkoli. – 1956. – № 3. – S. 35–39.
6. Korniienko N. P. Ivan Franko – velykyi pobornyk yedynoi ukrainskoi literaturnoi movy / N. P. Korniienko // Ukrainska mova v shkoli. – 1959. – № 5. – S. 17–24.
7. Kurs istorii ukrainskoi literaturnoi movy : v 2 t. / [za red. I. K. Bilodida]. – K. : Vyd-vo AN URSSR, 1958. – T. 1. – 593 s.
8. Leksyka poetychnykh tvoriv Ivana Franka : metodychni vказivky z rozvytku lek-syky / Lviv. derzh. un-t im. I. Franka. In-t frankoznavstva ; [uklad. I. I. Kovalyk, I. I. Oshchypko, L. M. Poliuha]. – Lviv, 1990. – 264 s.
9. Ohiienko I. I. (Mytropolyt Ilarion). Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy / I. I. Ohiienko. – Vinnipeg, 1949; Perevydano v Ukraini. – K. : Lybid, 1995. – 296 s.
10. Panko T. I. Ukrainske terminoznavstvo : [pidruch.] / T. I. Panko, I. M. Kochan, H. P. Matsiuk. – Lviv : Svit, 1994. – 180 s.
11. Pinchuk S. P. Slovnyk literaturoznavchykh terminiv Ivana Franka / S. P. Pinchuk, Ie. S. Rehushevskiy. – K. : Nauk. dumka, 1966. – 272 s.
12. Poliuha L. M. Slovo v poetychnomu teksti Ivana Franka / L. M. Poliuha. – K. : Nauk. dumka, 1977. – 167 s.

13. Rusanivskiy V. M. Istoriiia ukrainskoi literaturnoi movy / V. M. Rusanivskiy. – К. : Artek, 2001. – 392 s.
14. Slovyk movy khudozhnikh tvoriv Ivana Franka : probnyi zoshyt / I. I. Kovalyk (kerivnyk avtor. kolektyvu) // Ukr. literaturoznavstvo. – 1976. – Vyp. 26. – S. 63–99.
15. Tkachuk V. [Informatsiia pro khid pidhotovky Slovyka khudozhnikh tvoriv I. Franka] / V. Tkachuk // Movoznavstvo. – 1979. – № 5. – S. 95–99.

Джерела фактичного матеріалу

Фр. – Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1976–1986.

Поповский Анатолий. Лингво-художественное творчество и языковедческая (терминологическая) деятельность Ивана Франко. В статье рассматриваются теоретические взгляды Ивана Франко на становление украинской терминологической системы и использование терминов в прозаических произведениях конца XIX – начала XX ст., которые отражали его лингвистические компетенции и индивидуальное творческое восприятие тогдашней действительности. Охарактеризованы тематические группы юридической, технической, общественно-политической и заимствованной терминологии. Выделены четыре теоретические положения на формирование общественно-политических терминов.

Ключевые слова: терминология, терминологический лексикон, литературный язык, прозаические произведения, тематические группы терминологического лексикона, иностранные заимствования, теоретические положения.

Popovskiy Anatoliy. Ivan Franco's artistic works and linguistic (terminological) activity. Ivan Franco's theoretical views on the development of Ukrainian terminological system and the use of terms in the prose works of the late XIX – early XX centuries are considered in this article. Those views reflected his linguistic competence and individual creative perception of contemporary reality. The thematic groups of legal, technical, social, political and terminological loan-words are characterized. Four theoretical positions according to the formation of socio-political terms were identified.

Key words: terminology, terminological lexis, literary language, prose works, thematic groups of terminological lexis, foreign loan-words, theoretical provisions.